

26.8.2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/13519/2021

VANHUSTYÖN JOHTAJAT JA ASIANTUNTIJA Ry:n lausunto

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain muutosehdotus 19 § kotihoidon sisältökuvaus ja palvelun myöntämisperusteet ovat pääosin tarkoituksenmukaisia. Kotihoidon palvelun tulee sisältää terveydenhuoltolain 25 §:n mukaiset kotisairaanhoidon tehtävät. Muutosten toimeenpanon yhteydessä tulee tarkentaa palvelun järjestäjän roolia ja vastuuta huolehtia henkilön selviytymisestä asuinympäristössään. Mitä käsite asuinympäristö pitää sisällään? 19 b § yleis- ja yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi hyvä täsmentää tukipalveluiden suhdetta erityisesti SHL 18§ mukaiseen perhehoitoon. Omaishoito ja perhehoitoa ei ole erikseen huomioituna, vaikka ne ovat erittäin inhimillisiä tapoja järjestää iäkkään henkilön hoito, hoiva ja huolenpito.

Sosiaalihuoltolain 19 § 3 mom. lisätty kotihoidon järjestämisvastuu vuorokaudenajasta riippumatta on kannatettava ehdotus, koska kansallisesti keskeinä tavoitteena on tukea henkilön kotona asumista mahdollisimman pitkään.

Sosiaalihuoltolain 19a § tukipalveluiden toteuttamista koskeva kirjaus on selkeä ja tarkoituksenmukainen. Tukipalveluiden tulee tukea henkilön itsenäistä kotona selviytymistä ja mahdollistaa turvallisuuden tunteen kokeminen. Tukipalveluiden yhtenä ulottuvuutena mainitaan elämään hyvinvointia tuottava sisältö. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen kirjaus on kannatettava. Sosiaalisen osallisuuden käsite tulisi nähdä laajasti. Tukipalveluiden toteutuksessa tulee arvioida henkilön kyky hyödyntää tukipalveluita ja perusteluosan 1 mom. kirjaus yksilöllisestä palvelutarpeen arvioinnista, ohjauksesta ja neuvonnasta palvelun alkaessa sekä palvelun jatkuessa on tarkoituksenmukainen. Haasteena toteutuksessa tulee olemaan tukipalveluiden laitteiston hankinta ja käytön aikainen ylläpito. Onko palvelun järjestäjillä (ml. yksityinen palvelutuotanto) riittävää osaamista ja resurssia tukipalveluiden hankintaan, toteuttamiseen ja riittävään käytön aikaiseen ohjaukseen ja neuvontaan?

Sosiaalihuoltolain muutoksen 21a §(tuettu asuminen), 21b § (palveluasuminen) ja 21c §(hoiva-asuminen) sisältökirjaukset ovat tarkoituksenmukaisia sekä asumisen ja palvelun järjestämisen eriyttäminen on selkeä. Palvelurakenteen muutos etenee kansallisella tasolla ja tulevaisuudessa tuettu asuminen ja palveluasuminen sisällöllisesti ovat lähellä toisiaan. Haasteena on, kun asuntokohteen ylläpitäjillä ja järjestämisevastuussa oleville kunnilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta yhteisöllisen toiminnan järjestämiseen niin miten asiakasturvallisuuden näkökulmasta voidaan varmistaa asiakkaiden sosiaalinen hyvinvointi.

Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat esittävät, että hoidon ja huolenpidon lisäksi myös sosiaalisen hyvinvoinnin varmistamiseen osana palveluasumista kiinnitetään hallituksen esityksen perusteluissa huomiota.

Sosiaalihuoltolain 21c §:ssä hoiva-asumisen saantikriteerit ovat riittävän selkeät ja tarkoituksenmukaiset pääosin. Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat esittävät, että yksityiskohtaisia perusteluita täydennetään huolenpidon ja hoidon lisäksi myös hoivan käsitteellä, joka liittyy nimenomaan arjen toiminnoista suoriutumisen tukemiseen ammatillisesti. Lisäksi vanhustyönjohtaja- ja asiantuntijat esittävät, että henkilön palvelutarpeen arviointiin tulisi lisätä RAI- arviointijärjestelmän käyttö kokonaisvaltaisessa palvelutarpeen arvioinnissa.

Vanhustyönjohtajien ja -asiantuntijoiden esittämää, että sosiaalihoitolaissa 46a 3 § mukainen kiireellisen palvelutarpeen arviointia toteuttavalla henkilöstöllä tulee olla laaja-alainen osaaminen myös sosiaalihuollon osa-alueelta (sosiaalityöntekijä, sosionomi, geronomi). Ehdotusta turva-auttajasta myös muuna kuin kuin sote-ammattihenkilönä ei ole esitysluonnoksen perusteluissa arvioitu asiakasturvallisuuden näkökulmasta.

Sosiaalihuoltolain 46c § kohtaan kirjattu hybridiasumisen toteuttaminen on sinällään tarkoituksenmukainen. Asumisen toteuttaminen tulee perustua yksilölliseen ja asiakaslähtöiseen palvelutarpeen arviointiin. Hybridiasumisen toteutuksen haasteena on toiminnan järjestäminen ja valvonnan toteuttaminen. Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat näkevät haasteena nykyisen lainsäädännön ja esimerkiksi ARA-määräysten soveltaminen hybridiasumiseen. Lisäksi henkilöstömitoutuksen toteutumisen seuranta ja todentamista varten tulee laatia ohjeistusta.

Sosiaalihuoltolain 46d § mukainen sosiaalihuollon toimintayksikön johtaminen tulee olla kokonaisvaltaista ja päivittäisen johtamisen rinnalla korostuu yksikön strateginen johtaminen ja kehittäminen sekä henkilöstön hyvinvoinnin tukeminen. Työssä tulee olla riittävät resurssit ja valtuudet yksikön kokonaisvaltaiseen ja asiakaslähtöiseen johtamiseen. Toimintayksikön johtajalla tulee olla vahva osaaminen ja kokemus sosiaalihuollon vastuualueista.

Sosiaalihuollon henkilöstön työhyvinvoinnin tukemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota sekä mahdollistaa työnohjauksen hyödyntäminen henkilöstön hyvinvoinnin tukemisessa.

Ehdotuksessa esitetään poistettavaksi kotiapulaisten ja hoitoapulaisten lukeminen välittömään asiakastyöhön. Sosiaalihuoltolain 46b § kirjaus kotihoidon henkilöstön riittävydestä tulee huomioida, että kotikäynteihin voi sisältyä myös sellaisia tehtäviä, joiden suorittamiseen riittäisi hoiva-avustajan koulutus ja lisäksi kotihoidon tehtäviin annettu perehdytys sekä mahdollisuus tehtäviä suorittaessa saada konsultoida sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä. Esityksestä puuttuvat keinot kotihoidon henkilöstön riittävyden turvaamisesta ja siitä miten kotikäynnit voidaan hoitaa ammattieettiset velvollisuudet huomioiden unohtamatta työn laatua ja työssäjaksamista tukien.

Vanhuspalvelulaki

Vanhuspalvelulain 16 § palvelusuunnitelman tarkennus on asianmukainen, iäkkään henkilön itsensä ja hänen omaisten/ läheisten kuuleminen ja näkemysten kirjaaminen palvelusuunnitelmaan on tarkoituksenmukainen. Palvelusuunnitelman laadinta tulee perustua moniammatilliseen yhteistyöhön. Nykyisellään em. yhteistyön toteutus on haasteellista tietosuojalainsäädännön johdosta. Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat pitävät tärkeänä, että iäkkään henkilön asiakasturvallisuuden varmistamiseksi on tarpeen, että 16 § 1 momenttia

muutetaan siten, että vastuu palvelusuunnitelman laatimisesta säädetään samoin kuin 15 § 1 momentissa. Palvelusuunnitelman arvioinnin toimintamalli ja kriteerit tulee olla määriteltynä sekä henkilöstön tiedossa. Lisäksi on tärkeää, että 16 § 2 momenttia täydennetään huolenpidon ja hoidon lisäksi myös hoivan käsitteellä samoin kuin edellä SHL 21 c §:n 3 momenttia ja sen yksityiskohtaisia perusteita.

Omatyöntekijän tehtävien täsmentäminen 17 § sinänsä ei ole tarpeellista, mutta ottaen huomioon että kyseessä on sosiaalihuollon tehtävä niin on syytä tarkastella myös SHL 42 § 2 mom. säännöstä erityisesti asiakasturvallisuuden ja valvonnan näkökulmasta arvioiden mahdolliset muutostarpeet SHL 42 § 2 momenttiin. Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat arvioivat, että asiakasturvallisuus edellyttää, että sosiaalihuollon asiakkaan omatyöntekijänä toimii sosiaalihuollon ammattihenkilö. Tällöin toimintaa voidaan valvoa sosiaalihuollon ammattihenkilölain nojalla, tämä ei ole mahdollista jos tehtävää hoitaa terveydenhuollon ammattihenkilö. Huomioitavaa on, että jos terveydenhuollon ammattihenkilö tekee sosiaalihuollon tehtäviä, valvonta ei ole mahdollista terveydenhuollon ammattihenkilölain nojalla. Riskinä on, ettei valvonnassa voida lainsäädännön nojalla puuttua mahdollisiin toiminnan virheisiin tai väärinkäytöksiin.

Koko lakipakettia koskevat kysymykset

Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat ovat huolissaan siitä, että iäkkäät henkilöt ovat jäämässä sosiaalihuoltolain 3§:ssä määriteltyjen erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden ja henkilöiden ulkopuolelle. Tämä asettaa iäkkäät henkilöt eriarvoiseen asemaan muiden asiakasryhmien kanssa eikä tue heidän mahdollisuuksiaan palvelutarpeiden selvittämiseen yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa, mikä voi vaikuttaa heidän asiakasturvallisuuteen (ks. eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös EOAK/4944/2019). Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat pitävät tärkeänä, että esitysluonnoksen valmistelun yhteydessä tulee täsmentää erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden ja henkilöiden määrittelyä myös ikääntyneet henkilöt mukaan lukien.

Sosiaalihuoltolaissa ei ole erityistä määritelmää ja säännöstä siitä, mitkä ammattiryhmät voivat tehdä hallintopäätöksistä sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista ja tukitoimista lukuun ottamatta sitä, että sosiaalityöntekijä vastaa erityisen tuen päätöksistä (SHL 46§). Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat pitää tärkeänä iäkkäiden henkilöiden asiakasturvallisuuden näkökulmasta, että sosiaalihuoltolaissa säädetään päätöksenteosta laillistettujen sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työnä samoin kuin on esimerkiksi säädetty palvelutarpeen arvioinnista (SHL 36§). Näin jo sosiaalihuoltolaissa iäkkäiden henkilöiden asiakkuuteen liittyvä palveluprosessi (vireille tulo, palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma, päätöksenteko sekä tukien ja palveluiden antaminen) ja sen vastuu on kokonaisuudessaan selkeästi asettunut sosiaalihuollon laillistetuille ammattihenkilöille, joilla on tehtäviin vaadittava koulutus ja osaaminen ja joihin kohdistyy myös sosiaalihuollon ammattihenkilölain mukainen valvonta. Vanhuspalvelulakia on muutettava vastaavalla tavalla.

Hallituksen esitysluonnos sisältää monenlaisia koko sosiaalihuoltoon vaikuttavia muutoksia henkilöstön, omavalvonnan ja johtamisen osalta. Toimeenpanossa on aktiivisesti niitä tuotava esiin laajasti, jotta koko sosiaalihuollon kenttä tulee niistä tietoiseksi ja jotta toimintaa kehitetään ja toteutetaan uusien säännösten mukaisesti. Toimeenpanossa on keskeistä käsitellä esityksen sisältöä erityisesti asiakasturvallisuuden sekä sen eri ulottovuuksien (sosiaalinen, psyykinen, taloudellinen ja fyysinen turvallisuus) näkökulmista ja sen myötä myös koko sosiaalipalveluiden laadun varmistamisen kannalta. Asiakasturvallisuus on sosiaalihuollon kentällä vielä jäsentymätön käsite eikä asiakasturvallisuutta toteuteta, johdeta eikä arvioida samoin kuin

potilasturvallisuutta. Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat katsoo, että tässä tarvitaan tueksi vahvaa sosiaalihuollon johtamista, johon laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö parhaiten pystyy vastaamaan.

Vanhustyönjohtajat ja -asiantuntijat ry

Arja Kumpu
Puheenjohtaja

Sanna Lastikka
Sihteeri